може, можливо, само собою, отже, певно, очевидно, дієсловом *брехати* та імпліцитними*:* конструкціями з цитуванням та цитатними запитаннями. Описані в дослідженні моделі експліцитної / імпліцитної згоди / незгоди являють собою лише початок дослідження явних / прихованих негопозитивів в українській мові.

Література

Арнольд И.В. Импликация как прием построения текста и предмет филологического изучения. – Вопросы языкознания. – 1982. – №4. – С. 83-91. *Андрієвська Е.М*. Інтонаційне вираження категорії згоди / незгоди у французькому діалогічному мовленні (експериментально-фонетичне дослідження): Дис… канд. філол. наук: 10.02.05. – К., 2001, – 208 с. *Багдасарян В.Х*. Проблема имплицитного: Логико-методолог. аналіз. – Єреван, 1983. – С. 135. *Баландіна Н.Ф.* Функції і значення чеських прагматичних кліше в комунікативному контексті: Монографія. – К.: АСМІ, 2002. – 332 с. *Бацевич Ф.С*. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр „Академія", 2004. – 344 с. *Бацевич Ф. С.* Співвідношення типів смислової імпліцитності в мові (на матеріалі російської мови) // Мовознавство. – 1993. – №1. – С. 54-59. *Боргер Я.В.* Комплексный анализ речевых актов негативной реакции (на материале современных драматических произведений) // Автореф. дис… канд. филол. наук: 10.02.01 / Тюменский государственный ун-т. – Тюмень. – 2004. – 21 с. *Вихованець І. Р.* та інші. Граматика української мови / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, А.П. Грищенко. – К.: Рад. Школа, 1982. – 208 с. *Вихованець І. Р.* Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – 368 с. *Осовська І.М.* Імпліцитна відмова: визначення та структурно-семантичні характеристики (на матеріалі сучасної нім. мови) // XI Международная конференция по функциональной лингвистике „Функциональное описание языка и его единиц". Сб. научн. докл. – Ялта 4-8 октября. – 2004. – С.270-272. *Остин Дж.* Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып №17: Теория речевых актов. – С.22-130. *Рудик І.М.* Комунікативно-прагматичні типи висловлювань зі значенням згоди / незгоди в сучасній англійській мові: Дис… канд. філол. наук: 10.02.04 / Житомирський державний педаг. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2000. – 174 с. *Формановская Н.И.* Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика. – М.:„ИКАР", 2007. – 480 с.

Література

Вейсман А. Д. Греческо – русский словарь. – М., 1991. – 1370 с. *Дворецкий И. Х.* Древнегреческо-русский словарь: В 2-х т. – М.: Гос. изд. иностр. и нац. слов. – 1958. *Соколова С. О.* Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові. – К.: Наукова думка, 2003. *Чернюх Б. В.* Дієслівна префіксація у ранній латині: префікс per- // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: Збірник наукових праць. – Л.: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – С. 196 – 198. *Boisacq É.* Dictionnaire étymologique de la langue grecque. – Heidelberg: Carl Winter; Paris: Klincksieck, 1916. *Chantraine P.* Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots. – T. I-III– P.: Klincksieck, 1970. *Liddell H. G.* and *Scott R.* A Greek – English Lexicon. – Oxford: Clarendon Press, 1996. *Homers* Ilias/ rec. F. Ameis. – Leipzig: B. G. Teubner, 1896. *Homers* Odyssee/ rec. F. Ameis. – Leipzig: B. G. Teubner, 1895.

СОЙКО Т.
(Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка)

ПРЕФІКС ΔΙΑ- В ГОМЕРІВСЬКОМУ ЕПОСІ: СЕМАНТИКА ТА ФУНКЦІЇ

Для давньогрецької мови, як і багатьох інших, властива розгорнута система префіксів. Префіксація була одним з найпоширеніших способів словотвору. В індоєвропейських мовах уточнення значення дієслова відбувається за допомогою префіксів, які сформувалися на основі адвербіальних утворень з просторовою семантикою [Чернюх 2007, с. 196].

Метою нашої розвідки є дослідження семантики та функцій префікса δια- (δι-) у гомерівському епосі. Префіксація в давньогрецькій мові недостатньо досліджена чим зумовлена актуальність.

Префікс δια- походить від і.-є. *dis- зі значенням «розсіяння, відокремлення». Цей префікс утворився від *δισ-α, можливо за аналогією з μετα та παρα. В словоскладанні префікс відіграє важливу роль в значенні «поділу», звідки походить значення «через» і поняття «різниці», «суперечки» [Chantraine 1970, с. 275-276; Boisacq 1916, с. 183].

Здебільшого у префікса δια- виділяють декілька значень: 1) проникаючий рух; 2) розподільний рух; 3) розділення; 4) взаємність; 5) підсилення; 6) завершеність[Дворецкий 1958, с. 362-363]. Подібні значення фіксує словник Лідделла-Скотта: 1) проникаючий рух; 2) рух у різних напрямках; 3) вищий ступінь якості, 4) завершеність, 5) підсилення; 6) надання проміжку[Liddell-Scott 1996, с. 388-389]. Хоча зустрічається менш розгалужений поділ: 1) рух від початку до кінця в просторі та часі, 2) повне завершення дії, 3) розділення, 4) взаємність дії, змагання[Вейсман 1991, с. 301].

У Гомера зафіксовано понад 50 дієслів зі згаданим префіксом та понад 150 випадків їх вживання.

У частини досліджуваних дієслів префікс δια- зберігає своє первинне значення «проникаючий рух». Проникнення може відбуватися через об’єкт, тим самим його руйнуючи, напр.:

…άντικρυ δέ **δι** ώμου χάλκεον έγχος
ῆλθεν (Ill. IV, 481-482)
…крізь плече вийшов спис навиліт.*
…αιχμή δέ **διέσσυτο** μαιμώωσα
οστέω έγχριμφθεῖσα, (Ill. V, 661-662)
…спис стрімкий пронизав, // проникнувши до кістки.

У першому прикладі прислівник άντικρύ уточнює наскрізний характер руху. Хоча передача наскрізного руху можлива також і без уточнення, напр.:

διά μέν ασπίδος **ῆλθε** φαεινῆς όβριμον έγχος, (Ill. VII, 251)
щит наскрізь пролетіла стріла.

Дієслова, вжиті з префіксом δια-, можуть також позначати рух через певний простір. Рух, здійснюваний об’єктом, спрямований на роз’єднання істот або предметів, що повністю узгоджується з первинним значенням префікса «розділення». У першому наведеному нижче прикладі баран, проходячи через отару овець, роз’єднує їх(роз’єднання істот). У другому ж прикладі, об’єкт, який здійснює рух розділення(Гектор), погрожував пройти між наметами та кораблями, роз’єднуючи дані предмети(роз’єднання предметів) :

…ός τ΄οίῶν μέγα πῶϋ **διέρχεται** αργεννάων. (Ill. III, 198)
…(баран) який в отарі між вівцями срібло-рунними ходить.

Пор.:

… ρέα **διελεύσεσθαι** κλισίας καί νῆας Αχαιῶν (Ill. XIII, 144)
…(Гектор погрожував) легко пройти між наметами та кораблями ахейців.

Залежно від контексту напрям руху може конкретизуватися. Префікс δια-може вказувати на

1) рух догори:

…όρνις δ΄ ώς ανόπαια **διέπτατο** (Od. I, 320)
…полетіла вверх, як пташка.

У наведеному прикладі напрям руху конкретизується прийменником ανόπαια.

2) рух в певному горизонтальному напрямку:

…αι δέ μαλ΄ ῶκα

ιχθυοεντα κέλευθα **διέδραμον**, ες δέ Γεραιστόν (Od. III, 176-177)
…(кораблі)швидко // побігли по рибним(морським) шляхам, до Гересту.
Ὡς ειπών τάφροιο διήλασε μώνυχας ίππους
καγχαλόων· (Ill. X, 565)
так сказавши, через рів перегнав однокопитних коней, // сміючись.
Дана група представлена лише дієсловами руху, напрям якого стає зрозумілим з загального змісту речення.

3) рух без конкретизації напрямку:
ρίζησιν μεγάλησι **διηνεκέεσσ**΄ αραρυῖαι (Ill. XII, 134)
сильним корінням, що в різні боки розкинулося, врісши.

Таким чином, напрям руху уточнюється за допомогою контексту або додатково конкретизується прийменниками.

Ми зауважили, що вказівка на спрямування дії виразніше проявляється у дієсловах руху, у тому числі, спостерігається узгодження значення префікса і лексичного значення дієслова. Реалізація просторового значення префікса може відбуватися і на абстрактнішому смисловому рівні, напр.:
…τί ή μοι ταῦτα φίλος **διελέξατο** θυμός (Ill. XXI, 562)
… про що мила душа говорила зі мною.

Первісне значення дієслова зберігається, але завдяки префіксу δια-, воно часто отримує метафоричне значення, напр.:
ηέ διοπτεύσων ή **εναντίβιον** πολεμίξων (Ill. X, 451)
чи розвідувати, чи проти нас битися.
Дієслово οπτευω має значення *«бачити, оглядати»*, а дієслово δι-οπτευω **–** *«видивлятися, розвідувати, бачити»* [Дворецкий s.v. οπτεύω, διοπτεύω].

Крім значення проникаючого руху префікс δια- може вказувати на завершеність дії, напр.:
Λυρνησσόν **διαπορθήσας** καί τείχεα Θήβης (Ill. II, 691)
Лірнесс знищивши до основи і стіни Фів.

У наведеному прикладі вжите інтенсивне дієслово δια-πορθεω *«знищувати до основи, розорять, спустошувати»*, яке є похідним від дієслова δια-περθω *«знищувати до основи, руйнувати, спустошувати»* [Дворецкий s. v. διαπορθεω, δια-περθω].
Пор.:
ηέ **διεπράθετο** πτόλις ανδρῶν ευρυάγυια (Od. XV, 384)
чи було зруйноване мужами місто з широкими вулицями.

У Гомера зустрічається ще одне дієслово, що має деструктивне значення – διαφθειρω, напр.:
ός τε ποτ΄ ύμμι **διαφθέρσει** πόλιν αιπήν (Ill. XIII, 625)
він вам місто високе знищить.

С.О. Соколова, досліджуючи префіксальний словотвір дієслів в сучасній українській мові, зокрема, дієслова з префіксами з- /із-/ зі-, прийшла до висновку: «якщо основа-мотиватор сама по собі має деструктивне значення, то префіксові можна приписати лише суто результативне значення або вважати, що значення префікса і основи частково перетинаються» [Соколова 2003, с. 213]. Це є актуальним не лише для української, але й для давньогрецької мови.

Словники містять вказівку на ще одне значення префікса – підсилення, тобто префікс має інтенсифікуюче значення. Поняття руху вперед передбачає проникнення у що-небудь, під час чого відбувається перехід до іншого стану. Внаслідок такого переходу досягається вищий ступінь, а дієслово набуває додаткового значення «дуже»:
…χλωρός περ εών, **διεφαίνετο** δ΄ αινῶς, (Od. IX, 379)
…хоч була зелена (гілка оливкового дерева), почала дуже яскраво палати

αλλά τί ή εμέ ταῦτα **διεξερέεσθε** έκαστα (Ill. X, 432)
навіщо розпитувати детально про кожного
…ό δή τάχα οἶκον άπαντα
πάγχυ **διαρραίσει**, (Od. II, 49-50)
…зараз дім повністю знищиться
В останньому прикладі було вжите дієслово δια-ρραιω **–** *розбивати, розносити вщент, знищувати* [Дворецкий s.v. διαρραιω]. Дієслово * ρραιω було втрачене і зберігся лише композит.

Префікс може надавати ще значення – розділення. В основі значення «розділення» лежить поділ на дві частини, напр.:
γηθοσύνη δέ θάλασσα **διίστατο**˙ τοί δέ πέτοντο
ρίμφα μάλ΄, ουδ' υπένερθε **διαίνετο** χάλκεος άξων (Ill. XIII, 29-30)
радіючи, море розступалося (під Посейдоном), вони (коні) стрімко летіли, // не намочуючи знизу мідний дишель.

У наведеному прикладі море, розступаючись, ділиться на дві частини, між якими Посейдон мчить на колісниці.
ει μή εγώ τάδε τόξα φαεινῶ εν πυρί θείην
χερσί **διακλάσσας** (Ill. V, 215-216)
якщо я у вогонь палаючий цей лук не кину, // розламавши руками.

Якщо поділ відбувається на більше частин, то їх кількість додатково вказується , напр.:
τριχθά τε καί τετραχθά **διέσχισεν** ίς ανέμοιο (Od. IX, 71)
вихор на троє та на четверо розривав (вітрила).
καί τά μέν έπταχα πάντα **διεμμοιρᾶτο** δαϊζων (Od. XIV, 434)
(свинопас) на сім частин розділивши (м'ясо), розклав його.
τριχθά τε καί τετραχθά **διατρυφέν** έκπεσε χειρός. (Ill. III, 363)
(меч) випав з руки, розбившись, на три і на чотири частини.

Майже у третини опрацьованих дієслів префікс не модифікує значення, що свідчить про його десемантизацію, напр.:
πρῶτον κερτομίοισ΄ έπεσιν **διαπειρηθῆναι**. (Od. XXIV, 240)
спочатку звертаючись з насмішками, випробовуючи.
Пор.:
ώς άρ΄ έφη πόσιος **πειρωμένη** (Od. XXIII, 181)
так сказала(Пенелопа), щоб випробувати мужа.
… θῶες μέν τε **διέτρεσαν**, (Ill. XI, 481)
…швидконогі(вовки) зі страху розбіглися.
Пор.:
…**τρέσσαν** δ΄ άλλυδις άλλη (Od. VI, 138)
…(дівчата) зі страху розбіглися в різні боки.
У наведених прикладах значення префіксальних дієслів тотожне без префіксальним [пор. Дворецкий s. v. πειραω/διαπειραω, τρεχω/διατρεχω]. Це свідчить про повну втрату префіксом значення. Використання подібних дієслів може бути зумовлене вимогами розміру.

Здійснений аналіз дозволяє прийти до висновку, що префікс δια- (δι-) у гомерівському епосі характеризується розгорнутою полісемією, яка конкретизується контекстом. У процентному відношенні частотність вживання префікса зі значенням проникаючого руху становить 24%, зі значенням завершеності – 12%, зі значенням інтенсивності – 6%, зі значенням розділення – 34%, а також у 24% префікс не модифікує значення. Тотожність префіксальних та безпрефіксальних утворень свідчить, що у ряді випадків префікс може втрачати притаманне йому значення.

Дана розвідка є спробою аналізу семантики та функцій префікса διᾰ- у гомерівському епосі. Доцільно розглянути вживання, семантику і функції інших дієслівних префіксів, як в окремо взятих авторів, так і в діахронії.

* Тут і далі переклад наш.

Література

Вейсман А. Д. Греческо – русский словарь. – М., 1991. – 1370 с. *Дворецкий И. Х.* Древнегреческо-русский словарь: В 2-х т. – М.: Гос. изд. иностр. и нац. слов. – 1958. *Соколова С. О.* Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові. – К.: Наукова думка, 2003. *Чернюх Б. В.* Дієслівна префіксація у ранній латині: префікс per- // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: Збірник наукових праць. – Л.: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – С. 196 – 198. *Boisacq É.* Dictionnaire étymologique de la langue grecque. – Heidelberg: Carl Winter; Paris: Klincksieck, 1916. *Chantraine P.* Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots. – T. I-III– P.: Klincksieck, 1970. *Liddell H. G.* and *Scott R.* A Greek – English Lexicon. – Oxford: Clarendon Press, 1996. *Homers* Ilias/ rec. F. Ameis. – Leipzig: B. G. Teubner, 1896. *Homers* Odyssee/ rec. F. Ameis. – Leipzig: B. G. Teubner, 1895.

СТУПАК І.В.
(*Донецький нац. ун-т*)

ГРАДУАЛЬНІ АКД В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

1. Вступні зауваження. До градуального типу входять каузативні дієслова (далі КД), мотивовані прикметником, який вказує на ступінь вияву ознаки, його градацію, пор.: *fest* ‘кріпкий’ – *verfestigen* ≈ fester machen ‘робити більш кріпким’; *schlimmer* ‘гірший’ – *verschlimmern* ≈ *schlimmer machen* ‘робити гіршим, погіршувати’; *густий* – *густити, підгущувати* ≈ ‘робити густішим’; *хороший* – *прихорошувати* ≈ ‘надавати к.-н. кращого вигляду’.

Виділення семантичного типа деад’єктивного каузативного дієслова (далі АКД) в роботі відбувається за допомогою так званих формул тлумачення [Апресян 1974, с. 42; Недялков 1985, с. 188; Kaliuščenko 1988, с.32], які включають семантичний еквівалент мотивуючого ад’єктива (далі МА). На основі семантики далі МА та їх функції в тлумаченні дієслів [Калиущенко 1987, с. 97] виділяються градуальні АКД, що позначають дії, в результаті яких об’єкт ситуації набуває ознаки в більшій або меншій мірі, тобто градуальні АКД позначають зміну ступеня прояви ознаки об’єктом. Вони описуються загальною ФТ “Sub каузує Ob мати ознаку А більшою або меншою мірою”, де А – це ознака, яку виражає мотивуючий ад’єктив (далі МА), пор.: *jung* ‘молодий’ – *verjüngen* ≈ *jmdm. ein jüngeres Aussehen geben* ‘надавати к.-н. молодшого вигляду, омолоджувати’; *kühl* ‘прохолодний’– *herunterkühlen* ≈ *kühl machen*‘охолоджувати’; *молодий* – *відмолоджувати* ≈ ‘робити молодшим’; *теплий* – *утеплювати* ≈ ‘робити теплішим’.

Актуальність. Огляд лінгвістичної літератури свідчить про те, що система творення саме АКД не була предметом спеціального зіставного аналізу, ця проблема розглядається як фрагмент опису інших словотвірних одиниць, в тому числі похідних дієслів [Корбчинська 1967; Пузік 2000]. Праці, у яких розглядається часткові фрагменти вербалізація прикметників, орієнтовані переважно на формальну організацію в німецькій мові [Степанова 2007; Erben 1993; Henzen 1965; Wellman 1973] та особливості словотвірної та лексичної семантики в німецькій [Виноградова 1979; Brinkmann 1964; Kühnhold 1973] та українській мовах [Грещук 1995; Сорочан 2005; Возний 1981; Вихованець 1988; Городенська 1981]. Конкретного дослідження